

KAMU YÖNETİMİNDE DEĞİŞİM VE BİLGİ EDİNME HAKKI

Turgay UZUN*

Özet

Bilgi edinme özgürlüğü ve ifade özgürlüğü demokratik devletin temel ilkelerindedir ve ifade ve bilgi edinme özgürlüğü arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bir çok gelişmiş demokraside hükümetler ciddi bir biçimde kamu kesimini yeniden yapılandırma faaliyeti içine girerek vergi ödeyen yurttaşların yakınmalarını ve kamu hizmetlerinin kalitesinden duyulan memnuniyetsizliği azaltmanın yollarını aradılar. Devlet yönetiminde yeniden yapılandırma faaliyeti hızlı bir gelişme göstererek, bir çok farklı ülkede profesyonel yöneticilerin ve akademisyenlerin birlikte çalıştığı uluslararası bir oluşum halini alarak reform stratejilerinin giderek yayılması ile sonuçlanmış ve bu reform sürecinde bilgi edinme özgürlüğü ve kamu yönetimi reformu arasında bir çatışma meydana gelmiştir. Bu çalışma , insan hakları bağlamında bilgi edinme hakkı ve ifade hakkı üzerinde durarak, kamu yönetimi anlayışındaki değişimlere paralel olarak, bilgi edinme hakkının kullanımındaki sorunları ele alacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Bilgi Edinme Özgürlüğü, İfade Özgürlüğü, Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma

Abstract

Freedom of information and freedom of expression are the basic principles of democratic state and there is a relationship between freedom of information and freedom of expression. The governments of many advanced democracies have dramatically reorganized their public sectors in an attempt to manage the problems of taxpayer burnout, and increasing citizen dissatisfaction with the quality of public services. These restructuring exercises were not undertaken in isolation, however. They were accompanied by the rapid development of an international reform community that knit together professionals and academics in many different nations and permitted the rapid diffusion of ideas about reform strategies. In the reform process, there was a clash that caused between New Public Management reforms and Freedom of Information laws (FOI) . This article aim to explain freedom of information right and its implementation and relationship between public sector reforms and FOI in different countries and Turkey

Keywords: Human Rights Freedom of Information, Freedom of Expression, Public Management Reform

---

* Yrd.Doç.Dr., Muğla Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Giriş

Bilgi edinme özgürlüğü, yurttaşların kamu kurumlarının faaliyetlerinden ve kendilerine yönelik eylemlerinden bilgi sahibi olmalarını içermektedir. Demokratik devletin en başta gelen ilkelerinden, açık ve sorumlu yönetim ilkesine göre, yönetimlerin faaliyetlerin halkın gözü önünde yapılması ve yurttaşların istedikleri bilgilere ulaşabilmelerinin sağlanması gerekmektedir. Bu ilke, demokratik devlet ile despotik rejimleri birbirinden ayıran önemli bir farka işaret etmektedir. Hukuka dayalı bir yönetim sisteminde bireylerin karar alma süreçlerine katılımı ancak, yönetimin faaliyetlerinden ve tasarruflarından halkın bilgi sahibi olabilmesi ile mümkün olmaktadır. İdari işlem ve eylemler hakkında bilgi sahibi olamayan yönetilenlerin herhangi bir biçimde yönetime katılması da mümkün olamamaktadır.

İnsan, insan olmanın getirdiği bir doğal sonuç ile özgürdür ve özgürlük bir “insanlık durumu”na işaret etmektedir. Bütün insanlar, birbirlerinden ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, etnik kökenleri, cinsiyetleri, dilleri ve dinleri farklı olsa da, insan olmanın getirdiği ve sahip olmak için sadece insan türüne ait olarak doğmanın yeterli olduğu haklarla birlikte doğarlar. Bu haklar, hiç kimse tarafından tanınmamış olsa da, sürekli çiğneniyor olsa da yine hak sahipliği noktasında herhangi bir duraksama olmayacaktır. Haklara sahip olmak önemlidir, ancak hakların kullanılabilir olması, gündelik yaşantıda bu hakların “hissedilebilir” olması da ayrı bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, hakların kullanılabilmesi için özgür bir ortamın varlığı gerekmektedir.

İnsanların, “devlet” denen organizasyonla birlikte yaşamaya başladıklarından beri özgürlük sorunu sürekli gündemde olagelmıştır. Bazen devlet, özgürlüklerin en büyük düşmanı olmuş, baskı ve sınırlamayı sistematik hale getirmiş ve totaliter devlete giden yol açılmıştır. Bazen de devlet, özgür ortamın yaratıcısı ve koruyucusu olmuş, hakların varlığı ve kullanımı devletin güvencesi altına girmiş ve demokratik devlet ortaya çıkmıştır. Devlet, büyük ve güçlü olmanın getirdiği bir sonuçla, özgürlükleri ortadan kaldırma potansiyeline sahiptir; ancak yine aynı sonuçla özgürlükleri ve hakları koruyabilecek olan da yine aynı devlettir. Bu iki “durum” aslında iki seçeneği, demokratik ve totaliter devlet seçeneklerini içinde barındırmaktadır.

1. Devlet Yönetiminde Açıklığın Sağlanması

Demokratik hukuk devletinin önemli göstergelerinden başta geleni yönetim faaliyetinin herkesin gözü önünde cereyan etmesi, olup bitenlerin yurttaşların bilgisi dahilinde gerçekleşmesidir. Yönetimde açıklık kavramı, devletin doğasından kaynaklanan gizlilik eğilimlerinin önüne geçmek ve bir anlamda devletin kendi kendisini sınırlaması anlamını taşımaktadır. Devlet yönetiminde yöneticilerin vatandaşlar adına sahip oldukları ve kullandıkları güç ve yetkileri kötüye kullanmalarını ve suiistimal etmelerini önlemek için yönetimde açıklık (şeffaflık) gereklidir.

Siyasal sürecin gizlilik ve örtbas içerisinde değil, tam bir açıklık içerisinde işlemesi önemlidir. Yönetimde açıklık için, her şeyden önce, vatandaşların bilgi edinme haklarının anayasal ve yasal anlamda güvence altına alınması gerekir. Açıklık, devletin tüm kurumlarının, kendilerine ait bilgileri ve belgeleri kamuoyunun bilgisinden saklamamasını ifade etmektedir. Bu bağlamda, gizlilik içinde muhafaza edilmesi gereken bilgi ve belgeler dışında, demokratik bir devlette, açıklık ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalınmalıdır. Özellikle, devletin gelir ve giderlerine ilişkin dokümanın, yani bütçenin açık ve anlaşılır olması büyük önem taşımaktadır. (<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/global-gercek/anayasa.htm>.12.04.2005). Devletin giderek artan işlevi, bireyin yaşantısını daha yoğun etkileyen faaliyeti, yer yer bireyin ve topluluğun siyasal sürece yakın ilgi duymasına, onu etkilemeye yönelmesine neden olmaktadır. (Turan, 1986:68)

Yönetimde açıklığın sağlanması, yönetimin karar alma süreçlerinde etkin olan unsurların yönetilenlerin bilgisine açık olması anlamını taşımaktadır. Açıklık ilkesi, yönetimin faaliyet usulünden, karar alma mekanizmasının nasıl çalışmakta olduğuna kadar her alanda geçerli olmalıdır. Günümüzde bazı ülkelerde yürürlüğe giren “gün ışığında yönetim” yasaları ile birlikte kamu yönetimi, kapılarını halka, yönetilenlere aralamıştır. Bir “açık toplantı yasası” olan gün ışığında yönetim yasası, komisyonların ve iki ya da daha fazla üyeli toplantıların halk önünde gerçekleştirilmesini hükme bağlamaktadır. Bu yollarla, yasa ve yönetimin toplantıları halka duyurulmakta ve halkın yönetimin kayıtlarına ulaşması sağlanmaktadır (Vaughn, 200:13).

Açıklık (saydamlık), bir konu ile ilgili yasaların ve düzenlemelerin kamuya açıklanması, ilgili taraflara yasalar ve düzenlemelerdeki değişikliklerin duyurulması ve nihayet yasa ve düzenlemelerin standart, tarafsız ve akılcı bir şekilde kullanılmasını ifade eder. Açık bir yönetimde, yönetenlerin kamunun kaynaklarını nasıl ve hangi amaçlara yönelik olarak kullandıkları konusunda gerekli bilgilerin vatandaşlara ulaşmasını sağlayan yöntemler bulunmakta ve dolayısı ile kamusal kaynakların etkin ve verimli biçimde kullanımı sağlanabilmektedir (İğdeler, 2004:82).

Geleneksel olarak devlet örgütü ve yapısına egemen olan gizlilik anlayışı, yasal düzenlemeler ve yönetimin tasarrufları hakkında halkın bilgi sahibi olmasıyla aşılacaktır. Özellikle “icrai idare” ilkesinin geçerli olduğu ülkelerde, baskın olan taraf devlettir ve yurttaş-idare ilişkisinde idare tarafı belirleyici konumdadır. Yönetim, tek yanlı işlemler ile yurttaşların durumlarında değişiklik yapma hakkına sahip olmaktadır. Böylesi bir güce sahip olan devlet karşısında dengenin sağlanabilmesi için, yurttaşların devlet faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmalarının yolunun açık olması gerekmektedir. Kamu yönetiminde görülen gizlilik-kapalılık anlayışı yönetimin halktan yabancılaşmasına, yönetsel kararların, halk için değil de, bazı çıkar grupları ve yönetim üzerinde etkili olabilen baskı gruplarının istediği yönde alınmasına neden olur. Bu sürecin sonu, yönetimin halktan kopuk, kararların kapalı kapılar ardında alındığı bir yönetsel yapının oluşmasına hizmet ederken, siyasal anlamda da despotik bir yapılanmanın önünü açacaktır.

Kapalılıktan açık yönetime geçiş, yönetim karşısında yurttaşların güvenini artıracak, yönetsel faaliyetlerin işleyişinde objektifliği sağlayacak, dürüst, adil ve etkin bir yönetim faaliyeti oluşturulmasına yarayacaktır. (Güran, 1982:104) Yönetimin elindeki bilgilerin açıklanması aynı zamanda dezenformasyon sürecinin de önüne geçebilecektir. Zaman zaman yönetimler, kendi çıkarları doğrultusunda birtakım bilgileri gizleyerek toplumda bir tür dezenformasyon havası yaratmaya çalışabilirler. Özellikle olağanüstü dönemlerde ve ara rejimlerde bu tip yollara başvurulduğu ve yönetimin hem kendi halkını hem de uluslararası kamuoyunu yanıltmak için, elindeki bilgileri çarpıtarak yansıtma yolunu seçtiği görülmektedir. Nitekim böylesi rejimlerde, ilki yönetim tarafından yaratılan güdümlü bir kamuoyunun

yanında, gerçek bilgilerin dolaştığı “yeraltındaki” başka bir kamuoyundan bahsetmek mümkündür.

Yönetimde kapalılık, bozulmayı, rüşveti, adam kayırmacılığı, destekleyen en önemli nedenlerden birisidir. Yapılan olumsuzlukların gün ışığına çıkmayacağından emin olan yöneticiler, kolaylıkla bu tip faaliyetler içine girebilmektedirler. Açık yönetimin desteklenmesi ve yasal araçlarla güvence altına alınması yönetsel bozulmanın önüne geçecek ve yönetim faaliyetini halkın denetimine açacaktır. Nitekim, dünyadaki örneklerine baktığımızda, kamu yönetimleri içinde açık yönetim ilkesini benimseyen ve hayata geçiren ülkelerin yolsuzluklar konusunda da başarılı olduğu ve büyük oranda yönetimde yozlaşma olgusunun önüne geçtikleri görülmektedir. Demokratik hukuk devletinin temel ve vazgeçilmez ilkesi olan yönetimde açıklığın sağlanabilmesi için, yurttaşların en başta kendilerini ilgilendiren devlet faaliyetlerinden haberdar olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, bilgi edinme hakkı ile ifade özgürlüğü ve yönetsel belgelere ulaşma hakkı arasında ortak bir düzlemin olduğu ortadadır. Devlet faaliyetlerinin halkın gözü önünde cereyan etmesi biçiminde tanımlanabilen kamusal açıklık kavramı yanında, bireylerin yönetim karşısındaki durumları ile ilgili olan ve yine yurttaşların sahip oldukları bilgileri ve savunularını ortaya koyabilme hakkını içeren ifade özgürlüğünün de tanımlanmış ve yasal güvence altına alınmış olması gerekmektedir.

2. İfade Özgürlüğü ve Bilgi Edinme Hakkı

Özgür olmanın getirdiği en önemli sonuç, insanların düşünce ve ifade özgürlüğüne sahip olmalarıdır. Ancak, belki de, en çok sınırlanan ve baskı altına alınan özgürlük de düşünce ve ifade özgürlüğüdür. Totaliter devlet, kendi ideolojisine yönelik en büyük tehdidin insanların özgür düşüncelerinden kaynaklanacağı ve dolayısıyla devletin ideolojisinden başka ideolojilere ve “düşüncelere” yaşam hakkı tanımamanın devletin varlığı ile ilgili olduğundan hareketle baskı ve sınırlamayı bir varlık sorunu haline getirmiştir. İnsanların özgürce düşünmemesi, tartışmaması ve “neden” sorusunu sormaması için önlemler almış, bu tip ülkeler düşünen insanlar için adeta bir “hapishane” haline gelmiştir. Totaliter devlet, yurttaşlarının kendi tasarruflarını sorgulamaması için bilgiye ulaşım yollarını da tıkamış, yurttaşlar yalnızca izin verilen, “akredite” bilgilere ulaşabilmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında da, bilgi edinme hakkı

ve özgürlüğü ile ifade özgürlüğü arasında yakın bir ilişkinin olduğu açıktır.

Çağlar boyu, ifade özgürlüğü ilkesini savunma girişimlerinde pek çok farklı tez kullanılmıştır. Bütün bu tezler içinde, ağırlıklı ve en sürekli olanı, ifade özgürlüğünün gerçeğin keşfine yol açması nedeniyle, özel olarak değerli olduğu tezidir. Bu tez, açık tartışmanın, düşüncelerin serbestçe alışverişinin, araştırma ve eleştirme özgürlüğünün, gerçeğin araştırılması sürecinin etkin olarak işlemesi için vazgeçilmez şartlar olduğu biçiminde devam eder (Schauer, 2002:21). Bu bağlamda, ifade özgürlüğü, bireyin gerçeği bulma araştırmasında vazgeçilmez olan bir haktır ve ancak ifade özgürlüğü sayesinde doğru ile yanlış ayırt edebilme yeteneğine sahip olabilir.

Biliyoruz ki, siyasal sansür bilgi edinme özgürlüğünün en temel düşmanıdır. Bununla beraber, eğer biz bilgiyi geniş bir perspektifte değerlendiriyorsak, özel bir mal olarak değerlendirilebilen bilginin de özgür bir biçimde dolaşım hakkını da bu bağlamda kabul etmemiz gerekecektir. Bilgi edinme özgürlüğünün savunucuları, yasal araçların meydan okumasıyla savaşmaktadırlar. Yasalar, telif hakkı kısıtlamaları ve korsanlık karşıtı kaba düzenlemelerle bilginin korunabileceğini tavsiye etmektedir. Bilgi edinme özgürlüğünü sağlayan yasalar ise, genel olarak, herkesin faydasına olmalı, toplumun bilgiyi, özgür bir biçimde paylaşımı ve tartışılmasını esas almalıdır. Bir toplumun özgürlüğü, konu olan şeyin özgürleşmesiyle yakından ilişkilidir. Diğer bir anlatımla, bilginin kolektifleşmesi gerekir. İfade özgürlüğünün ilk kapsamlı savunması olan Milton'un *Areopagitica* 'sı büyük ölçüde, yayıncılık üzerindeki siyasal iktidar kısıtlamalarının olmaması durumunda, bunun, toplumun doğruyu bulması ve yanlış reddetmesine imkan tanıyacağı öncülüne dayanır. (Schauer, 2002, 21) Bu yönüyle ifade özgürlüğü, gerçek bilgiye ulaşmanın bir yoludur ve ancak özgür bir ortamda dolaşan bilgiye ulaşılabilir. Diğer yandan, ifade özgürlüğünün tanındığı ortamlarda da bilgi artışından da söz etmek mümkün olur.

Bilgi edinme özgürlüğü, bireyin toplum içerisinde yaratılmış bilgilere ulaşımının engellenmemesini ifade etmektedir. Burada bireyin, hem diğer bireylerin elindeki bilgi kaynaklarına hem de devletin elindeki bilgilere ulaşabilmesi gerekmektedir. Kaldı ki, ister özel yaşama isterse de ticari yaşama ait bilgiler olsun devlet kurumları bu tip bilgileri

toplamakta ve kayıt altına almaktadırlar. Kamuoyunda bilinen tanımlamasıyla “fişleme” olgusu, yurttaşların kendi bilgilerinin devlet tarafından saklanması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda yurttaş, kendisine ait bilgilere de erişebilmeli ve kendisi ile ilgili yanlış tanımlamaları düzeltebilme imkanına sahip olabilmelidir. Kişilerin özel yaşamına ilişkin bilgilerin toplanmasında mutlaka yasal kriterlere uyulmalı, kişisel bilgiler gerekli olduğu durumlarda toplanmalı ve istendiğinde başta ilgilinin kendisi olmak üzere açıklanabilmelidir. Yani bu noktada bir “imkan” dan bahsederken aynı zamanda “engellenmeme” durumu da ortaya çıkmaktadır. Devlet, yurttaşların bilgi kaynaklarına ulaşım noktasında engelleyici olmayacak, hareketsiz kalacak hem de ulaşım koşullarını yasal ve idari araçlarla düzenleyecektir.

Acaba hangi nedenlerle düşünce ve bilgi akışı yasaklanmak istenmektedir. Bunun için çok sayıda örnek üzerinde durmak mümkündür. İnsan hakları ihlallerinin ve ifadenin engellenmesi eyleminin en başta devlet organizasyonundan kaynaklandığını kabul edersek, en başta devletin tanımladığı “gerçeğin” dışındaki bilgi akışının yasaklanması değişik nedenlere dayandırılmaktadır.

Birtakım düşüncelerin ifade edilmesinin, meşru ve işbaşında olan bir hükümetin otoritesini zayıflatacağı, adalet yönetimini zaafa uğratacağı (örneğin bir sanığın suç kaydının, jürinin duruşmasından önce yayınlanması gibi), suça sebep olacağı, bir kişinin mahremiyetine tecavüz anlamına geleceği veya kamu düzeninde zafiyete neden olacağı düşünüülerek yasaklanan diğer düşünce örneklerini de düşünmek mümkündür (Schauer, 2002:33).

Yönetim tarafından yurttaşların bilgi edinme hakkına sahip olduğunun kabul edilmesi önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir; ancak bu tanınmanın mutlaka yasal araçlarla desteklenmesi ve yurttaşların bu hakkı pratik olarak kullanabilme mekanizmalarının oluşturulmuş olması gerekmektedir. Yönetimin hukuka bağlı olması demokratik devlet ilkesinin tartışılmaz bir sonucudur. Kamu yönetiminin denetlenmesinde bir çok yasal-idari aracın kullanılmakta olduğu, ancak bunlar içinde demokratik devlet ilkeleriyle örtüşen en başta gelen denetim yolunun halk tarafından denetim yöntemi olduğu da bir gerçektir.

Bu bağlamda, demokratik devletin en temel ilkesi olan halk katılımının gerçekleşmesi için bireylerin, idari kararlarla ilgili olan

yurttaşların bu bilgilere erişiminin sağlanması ve yasal araçlarla bu sürecin güvence altına alınması gerekmektedir. Kamu yönetiminde, yönetim-halk arasındaki ilişkinin ne yönde olacağı hassas bir dengeyi oluşturmaktadır.

Devlet ve yurttaş arasındaki ilişki sınırını tespit etmek, otorite-menfaat dengesini sağlamak oldukça güç bir nitelik taşımaktadır. Söz konusu dengenin kamusal otorite lehine işlemesi, ortak menfaat anlayışı ve devlete sahiplik duygusunu körelterek, kamusal hizmetlere gönüllü katılım olgusunu zayıflatacaktır. Böylesi bir yapıda yöneticilerin kendilerini halkın hizmetinde görmeleri gerekemeyeceğinden, vatandaşların devlete bakışı da değişecektir. İlişkinin vatandaş lehine işlemesi de bireysel çıkarların toplum çıkarları önüne geçmesine ve baskı gruplarının etkinliği söz konusu olabilecektir. (Özkan, 2004:13).

3. Kamusal Bilgiye Erişim

İfade ve bilgi erişim özgürlüklerine yönelik tehditler genellikle devlet kurumundan kaynaklanmaktadır. Elbette bireysel düzlemde, bilgiye erişim ve ifade özgürlüklerine yönelik eylemler de yaşanmaktadır ancak devletin koyduğu yasaklar ve engellemeler, devletin “etkinliğinden” hareketle daha büyük bir soruna işaret etmektedir. Kamusal bilgiye erişim hakkına yönelik engellemelerin çoğu zaman, devletin kendisini koruma kaygısından kaynaklanmakta olduğu söylenebilir. Devletler, kamusal bilgiye erişimi, kamusal düzen, ulusal güvenlik gibi soyut nedenlerle yasaklamakta hatta, “resmi bilgileri açıklamamak” kamu görevlileri için temel bir koşul haline gelmektedir. Kamusal bilginin, bir anlamda onun sahibi olan ve devletin de finansal kaynağı olan halka açıklanamamasının, bilgi erişim ve haber alma özgürlüğüne de aykırı olduğu açıktır.

Kamusal bilgiye erişim doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki yoldan kısıtlanabilmektedir. Bunlardan ilki, üretilen bilginin açık bir biçimde “dışarıya” çıkarılmasına engel olmak biçimindedir. Hatta bazı durumlarda bilgi, kamu görevlilerinin sadece bir kısmının kullanımına açık olabilir. Öncelikle bilginin “gizlilik derecesi” belirlenerek kimlerin kullanımına açık olduğu belirlenir. Üst düzeyde gizli kalması istenen bilgi daha az sayıdaki görevlinin kullanımına açıktır. Gizlilik derecesi yükselen bilgiye ulaşım da bu oranda sınırlanacaktır.

Diğer yandan, açıklanmasında sakınca görülmeyen bir takım bilgiler, erişim zorluğu nedeniyle halka ulaşmamaktadır. Örneğin, İnternet ortamında paylaşılan bir bilgi, İnternet kullanımının düşük olduğu bir ortamda “gizli” kalmaya devam edecektir. Bazen yönetimler, kasıtlı olarak bilgiye ulaşımı bu tip yollarla engellemek isteyebilirler. Yani resmi olarak açıklanan bir bilgiden söz edilebilir ancak, gerçek anlamda bilgiye ulaşım ya güçtür ya da imkansızdır. Bununla beraber istenilen bilgiye ulaşım noktasında bir diğer engel de bilgiye ulaşımın ücretli oluşudur. Bilginin yaratılması sürecinde bir maliyetin oluştuğu ve bu maliyetin de bilgiden yararlananlar tarafından karşılanması gerektiğini düşünenlerin karşısında, haktan yararlanmanın para ödemeye bağlanamayacağını savunanlar bulunmaktadır. Her iki düşünce de çok yanlış gibi görünmemektedir. Burada ayırıcı kriter, bilginin kişisel olup olmaması biçiminde tanımlanabilir. Örneğin, bir yönetmelik metnine ulaşabilmek için para ödeme şartı getirilmemelidir. Ancak spesifik anlamda ve kamusal olmayan bir takım bilgilere ulaşım noktasında maliyete katılma söz konusu olabilir. Herhangi bir biçimde ücrete bağlanmış bir bilgi erişim sisteminde yurttaşlar bu parayı ödememek isteyebilirler.

Demokratik ülkelerde bilgi edinme özgürlüğünün güvence altına alınmış olduğu ancak bu konuda bazı sorunların da yaşandığı görülmektedir. Özellikle, yeniden yapılandırma faaliyetleri çerçevesinde kamu alanından çıkartılan bazı faaliyet alanlarında bilgiye erişim sorunları yaşandığı görülmektedir. Bilgi edinme yasaları, bu alanlarda eskiden olduğu gibi uygulanamamakta, bu durum ise yurttaşların kamusal bilgilere ulaşımını güçleştirmektedir.

Bilgi edinme hakkına ilişkin ilk uygulamaların Avrupa ülkelerinde başladığı ve bu alanda ilk uygulamaların İskandinav ülkelerinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir. İsveç'te 1776 yılında kabul edilen ifade ve yayın özgürlüğü ile ilgili yasa aynı zamanda halkın arşivlerdeki belgelere ulaşımını mümkün kılmış ve yönetimde açıklığı sağlamıştır. 1772'de askeri bir darbeyle yönetimi ele geçiren Kral III. Gustav, yasayı yürürlükten kaldırmış ancak, 1809'da idari belgelerin incelenmesini garanti altına alan ikinci bir yasayı tekrar yürürlüğe koymuştur. Konuyla ilgili en son kanun 1949 yılında yayınlanmış ve diğer ülkelerin yasalarına da kaynaklık etmiştir (İçimsoy , 1996:48).

1976'da İsveç Anayasasında, 1951'de Finlandiya, 1970 yılında da Norveç ve Danimarka'da bilgi edinme hakkına ilişkin yasalar çıkartılmıştır. Büyük ölçüde bilgi edinme hakkı yasaları olarak bilinen yasalar, 1990'ların başlarında yeni kurulan demokrasilerde de yaygınlaştığı söylenebilir. ABD'de Bilgi Edinme Hakkı Yasası (Freedom of Information Act) 1966'da, Kanada'da 1982 yılında Bilgi Edinme Yasası (Access to Information Act) çıkartılmış ve birçok Commonwealth ve Batı Avrupa devleti bu süreçte bilgi edinme hakkı yasalarını kabul etmiştir (Bennett , 1997:213). Bu yasal faaliyetler bir temel insan hakkı olduğu kabulünden hareketle, kontrol mekanizmalarının oluşumu yönünde düşünsel bir tabanın oluşmasını da sağlamıştır. Bilgi edinme hakkı olmadan, yurttaşların siyasal karar alma süreçlerine katılım ve kamu kuruluşlarını denetleme yeteneğinden söz edilemeyeceği ve bu hakkın demokratik toplumun yaşamsal ilkesi olduğu düşüncesi üzerinde uzlaşma sağlanmıştır.

4. Kamu Yönetiminde Değişim ve Bilgi Edinme Hakkı: ABD ve Kanada

Bir çok görüşe göre, kamu yönetimleri üzerinde gerçekleştirilen yeniden yapılandırma faaliyetleri, bilgiyi alınıp satılan bir mal haline getirerek kamu kurumları üzerinde halkın kullandığı demokratik kontrol mekanizmalarını zayıflatmaktadır. Ancak üzerinde uzlaşılan bir diğer görüş ise, kamu yönetimi sistemini geliştirmeyi amaçlayan “*yeni paradigmanın*”, açıklık ve hesap verebilirliği sağlamayı hedefleyen, halka ve sivil toplum örgütlerine devletin bilgi sistemine girmelerine izin veren araçlarından birisi olan bilgi edinme hakkını yaygınlaştırmayı hedeflemesidir.

Bununla beraber, yeniden yapılandırma sürecinin Bilgi Edinme Hakkını (BEH), üç yönden zayıflatmakta olduğu ileri sürülmektedir: İlk olarak, gereksiz harcamaları azaltma girişimi gecikmelere neden olmaktadır. Kamu ile ilgili işlevler özel yüklenicilere devredilebilir ve kâr amacı olmayan örgütlerin bu yasalara uyma şartı yoktur. Üçüncüsü, devletin bilgiyi satma girişiminde bulunması ve yasadan kaynaklanan gelirlerin açıklık önünde yeni ekonomik engeller yaratmasıdır. Böylelikle, yeniden yapılandırma için siyasal yöneticilere ve kamu görevlilerine yeni bir fırsat yaratılmakta, bazı iyi organize olmuş kuruluşlar yanlışların azaltılmasını sağlayan mekanizmayla ilgilenmekte

ve siyasal süreç üzerindeki etkileri artmaktadır. Kamu yönetimi reformuna yönelik eleştiriler genellikle, reform sürecinin kamu otoritelerini meşgul ederek onlar üzerindeki demokratik kontrol mekanizmalarını etkisizleştirdiği noktasına odaklanmaktadır. Bazıları ise, Kamu yönetiminin “girişimci” etik değerlerle doldurulduğu ve bu nedenle de kamu çıkarının önemsiz hale geldiği konusuna dikkat çekilmektedir.

Diğer bir endişe de, hükümet dışı organizasyonların fonksiyonlarında değişim yaratarak, bürokratlar ve seçilmiş temsilciler arasındaki “sorumluluk zincirinin” zayıflatılmasıdır. (Greenaway, 1995:357). Diğer bir eleştiri de, yönetsel pratiğe sahip yasal kuruluşların öneminde bir düşüş yaşanması ve yargısal inceleme için birleştirilmelerinin adaletsizliklere ve kamu sektöründe yozlaşmaya yol açabilecek olmasıdır (Moe, 1995:135). Bunlar tabii ki önemli endişelerdir, ancak bunlar yeni kamu yönetimi reformlarının demokratik kontrol mekanizmalarını zayıflatma yollarını ortadan kaldırmamaktadır. Bir önemli ama ihmal edilen soru ise, kamu yönetimi reformunun yurttaşların yönetime ait bilgilere ulaşma hakkı veren yasaları ortadan kaldırma tehlikesinin ne kadar uzakta olduğudur.

1990’larda kamu kesimi reformlarının bilgi edinme hakkı yasalarının altını oyabileceği düşüncesinin çok fazla yaygınlık kazanmadığı görülmektedir. Gerçekte, bir çok hükümet, yeniden yapılandırma sırasında daha açık bir yönetim çerçevesi oluşturulacağı yönünde söz vermiştir. Kanada’da 1993 yılında göreve gelen liberal hükümet, açıklığın geliştirilmesini adeta bir “parola” haline getirmiş ve “düzgün yönetimi” oluşturmayı kendisine temel amaç edinmiştir. Britanya’da ise, İşçi Partisi hükümeti, anayasal düzenlemeleri modernize etme programının bir parçası olarak Bilgi Edinme Hakkı yasalarını güçlendirme sözü vermiştir (Silverman, 1997:13). ABD’de ise Clinton yönetimi, federal hükümetin yeniden yapılandırılmasının, yönetimin BEH yasalarına uymasını güçlendirecek düzenlemeleri de içereceğinin garantisini vermiştir. Devlet Bakanı Albright, Başkan yardımcısı Gore’un “Küresel Yeniden Yapılanan Devlet Forumu’nda“, “Yeniden yapılanan devlet” sunumunu yapmış ve devletin “daha küçük, daha açık ve daha dürüst” olma eğiliminde olduğunu belirtmiştir (Albright, 1999). ABD’de, yönetimin keyfi tasarruflarını önlemek amacıyla çıkardığı idari usul

Yasasının çok fazla etkin olmadığı gerekçesiyle yeni bir düzenleme ihtiyacı doğmuş ve Bilgi Edinme Yasası (Freedom of Information Act) yasalaşmıştır. ABD, bir açık toplum olarak kurulmuş ve bu ülkeyi kuran irade merkezi hükümete çok fazla güvenmemiş ve halkın kamu kurumlarını gözetleyebileceği bir sistem kurmaya çalışmıştır. Bu süreçte, bir çok kamu kuruluşu ve faaliyeti kamusal incelemenin konusu haline gelmiştir. Yurttaşlık ve suçla ilgili olmak üzere, mahkemeler ve diğer yargısal olaylar, yasama toplantıları veya çeşitli komisyonlar gibi kamu görevlilerinin toplantıları, kamuya açık hale gelmiş ve bir çok kayıt kamunun incelemesine açılmıştır. Amerikan toplumunun sahip olduğu temel ilkeler devletin yapısını da çevrelemiştir. Halkın geçmişte, yöneticilerin yetkilerini kötüye kullanmalarından doğan olumsuz hatıraları bulunmaktadır. Yöneticiler, çoğunlukla kararlarını kapalı kapılar altında aldılar ve bunları bir sır perdesi içinde halktan saklama yolunu seçtiler.

Kamu kurumlarının yurttaşlara yönelik uygunsuz davranışları zaman zaman devlet tarafından gizlenmiş ve kamu kuruluşları yurttaşların bu gizli bilgileri elde etmelerine izin vermemiş ve sonuçta bu tür kötü kullanımlar devletin güvenilir olma konumuna gölge düşürmüştür. ABD'deki yasal reform süreci bu tip kötü kullanımlara engel olma ve gelecekte de bunların meydana gelmesini önleme amacı taşımaktaydı. Reform, "Günüşiği yasaları" (*sunshine laws*) adı verilen yasaları da içermekte ve yasama meclisi üyeleri ve komisyonlarda görev yapanların toplantılarında halkı dışlamalarını yasaklamakta ve bunların açık biçimde kayıt altına alınmasını sağlamakta ve halkın bu tip bilgilere ulaşımının önündeki engelleri kaldırma amacı da taşımaktaydı (Montana, 1998:46).

ABD'de 1966 yılında Kongre'den geçen Bilgi Edinme Yasası (FOIA), halka ait bir çok federal bilgiye kısıtlama getirmiş ve federal kuruluşları halka ait bilgileri kullanarak operasyon yapmalarına engel olmaya çalışmış, bazı küçük istisnalar hariç, elektronik kayıtlar dahil olmak üzere tüm federal kayıtlar açıklanmıştır. ABD'de çok çeşitli devlet kurumları kamusal bilgilere sahiptir ve bunları toplamalarının altında da vergi bilgileri ya da çevre koruma nedenler gibi, çok farklı saikler de bulunmaktadır. Bu bilgilerin bazıları oldukça gizli bilgiler olmasına karşın, bu bilgilerin bulunduğu kuruluşlarda çalışan kişilerin kullanımına da açıktır. 1966'da yasalaşan Bilgi Edinme Yasası işte bu tip bilgilerin

kullanımını da sınırlamaktadır (Montana, 1998:46). Bilgi Edinme Yasası ile (FOIA) ABD’de büyük ölçüde halkın bilgi edinmesi yönündeki engellerin kaldırıldığı ve devlet faaliyetlerinin yurttaşlar tarafından denetlenmesinin kolaylaştığı görülmektedir. Bu süreçte gazeteci ve araştırmacıların bir çok illegal faaliyeti açığa çıkardıkları, bunun yanında bireylerin ve diğer kurumların bilgi edinme yasasından yararlanma isteklerinin de önemli boyutlara ulaştığı ifade edilmektedir. . Bu tip sorunlara rağmen Bilgi Edinme mekanizmasının iyi bir biçimde çalıştığı ve yurttaşların bu hakka önemli ölçüde sahip çıktığı söylenebilir.

Başta internet olmak üzere bilişim teknolojilerinin bu ilkeleri destekleyecek siyasal katılımı geliştirmek amacıyla da kullanıldığı görülmektedir. ABD ve AB ülkelerinde de Internet öncelikle kamusal bilgi sağlama amaçlı olarak kullanılmıştır. ABD’nde Clinton ve özellikle yardımcısı Al Gore’un çabalarıyla kurulan bilgi ağları (*information superhighways*) bu çabalara örnek olarak gösterilebilir. Fakat gittikçe artan bir ölçüde Internet yalnız tek yönlü bilgi aktarımı yerine kamu hizmetlerinin elektronik olarak sağlanmasından vatandaşların yerel, ulusal ve hatta uluslararası seviyelerde alınacak kararlar hakkında doğrudan görüşlerini iletebilmeleri gibi çeşitli amaçlar için de kullanılmaktadır. Fakat bunun da Internet erişimini evrensel hale getirecek (*universal access*) önlemlerle eşgüdümlü yapılması katılım sürecini etkin bir hale getirebilecektir (<http://www.teknoturk.org/docking/yazilar/tt000137-yazi.htm>.12.04.2005).

11 Eylül sonrası ABD’de başlayan “güvenlik paranoyası”nın FOIA’dan kaynaklanan talepleri azaltmış olacağı veya kamu kurumlarının daha “seçici” davrandıkları, hatta ülke genelinde bilgilerin bir “veri havuzunda” toplanarak ulusal güvenlik açısından incelendiği bir takım programların yaşama geçirildiği görülmektedir (<http://www.ncac.org/issues/freeex911.html>.10.04.2005). Diğer özgürlükler ve haklar alanında olduğu gibi bilgi edinme hakkı açısından da ABD’de bir geriye gidişin yaşandığı açıktır. Devleti ve “Amerikan tipi yaşam biçimini” korumak adına bazı özgürlüklerden vazgeçileceği veya güvencelerin azaltılacağı resmi ağızlardan da ifade edilmektedir.

Kamu yönetimi reformunda Kanada deneyimine baktığımızda, açıklık ve yeniden yapılanma arasında çok olumsuz bir bağlantının olmadığı

söylenbilir. Kanada’da gerek federal gerekse yerel hükümetler küçük harcamaları kamu kurumlarından alma girişiminde bulunmuşlar, bu durum BEHY’nın uygulanmasını kötüleştirilmiş ve bilgi edinme hakkını geliştirmeyi sağlayacak mekanizma da zaten zayıflamıştı. Bilgi edinme hakkının kullanılması , yeni özel amaçlı acenteler, yarı özerk hükümet dışı kuruluşlar ve özel yükleniciler sayesinde içeriğini kaybetmiştir.

Bilgi edinme hakkının kullanılmasında yeni iktisadi engellerin ortaya çıkması, hükümetleri bu konuda daha değişik önlemler almaya itmiş, bilgiye ulaşmayı adeta “satılabilir bir eşya” ile aynı düzeyde görerek herkese yönelik bir ücretlendirme sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Kanada hükümetince ilk adım, Yeni Kamu Yönetimi ilkelerini uygulamaya koyarak, kamu yönetiminin etkinliğini artırmak olmuştur. Bu reform süreci, temel olarak hem hükümet dışı kuruluşların hem de yurttaşların hükümet üzerindeki denetimini ve kamu kuruluşlarını izleme yeteneğini azaltmıştır. Kamu yönetimi reformu ve bilgi edinme yasaları arasındaki çatışma önemli bir noktayı ortaya çıkarmaktadır. Yeniden yapılanmanın, “çok çalış az öde” anlayışının hakim kılınmasına yönelik bir alıştırma olduğuna yönelik iddialarda haklılık payının olduğu söylenebilir.

Kanada hükümetinin, federal kamu hizmetlerinin bir kısmını özel kuruluşlara devretmeye yönelik sınırlı deneyimi 1990’larda "special operating agency" (SOA) adlı kuruluşların oluşturulmasıyla başlamıştır. Kanada hükümeti bu modeli, Britanya’da yapılan reform sırasında ortaya çıkan ve bir çok hizmetin yüz kadar kuruluşa devrini öngören süreçten almıştır. Ancak hükümet, bu modeli federal bürokrasinin küçük bir bölümüne uygulamış, ancak 1993’de hükümetin bu özel bürolara yönelik ilgisi tekrar canlanmıştır. Liberal hükümet, önceleri bir çok bölümün yer aldığı Federal Gıda Denetleme Bürosunun yerine getirdiği hizmetleri birleştirmiştir. Bundan sonraki planda, federal vergi hukukuna ilişkin idari sorumlulukların "*Canada Customs and Revenue Agency*" ye, Ulusal Park Yönetiminin de yeni oluşturulan "*Canadian Parks Agency*"ye devredilmesi yer almaktadır. "İnsan Kaynaklarını Geliştirme Bölümü'nün, (The Federal Department of Human Resources Development) bir kısım faaliyet ve sorumluluklarının da yeni bağımsız bürolara devredilmesi düşünülmektedir. (Bu kuruluş hakkında bilgi için bkz. <http://www.hrsdc.gc.ca/en/home.shtml>) Federal Ulaştırma

Kurumuna bağlı çok sayıdaki işletme de bağımsız otoritelere devredilmesi yanında, yerel yönetimler için de aynı süreçten söz etmek mümkün görünmektedir.

Bir çok yerel yönetim faaliyeti için de SOA'ların oluşturulduğu ve kamu hizmetlerinin bir kısmının bu tip bağımsız otoritelere devredildiği görülmektedir. Bu oluşturulan yeni kuruluşların sadece bir kaçı bilgi edinme hakkının uygulandığı kurumlar olarak kalacaktır. Federal Hükümetin de fikir birliği içinde olduğu, Gıda Denetleme Kuruluşu, kamusal gelirler ve ulusal parkların yönetimi gibi alanların bilgi edinme hakkının uygulandığı alanlar olarak kalması ilkesi benimsenmiştir. Diğer yandan, milyonlarca dolarlık bütçesi olan ve sosyal fonları idare eden Emekli Aylıklarını Değerlendirme Kurulu (Pension Plan Investment Board) Bilgi Edinme Yasası kapsamına alınmamıştır. Liman Yönetimleri yasanın kapsamında kalırken, yeni Havaalanları Yönetimleri yasa kapsamından çıkartılmıştır. Aynı karışık durumun yerel yönetimler için de geçerli olduğu görülmektedir. Örneğin, British Columbia's Transportation Financing Authority için yasanın uygulanmadığı görülmektedir. Çevreciler ve yerel yasa koyucular dünyanın en büyük nükleer enerji üreticilerinden birisi olan ve kamu güvenliğini tehdit etme potansiyeli bulunan yeni "*Electricity Generation Corporation*" un yasanın dışında bırakılmasını protesto etmektedirler (Alasdair, 200:308). Quebec'te, kamu hizmetlerinin özel kuruluşlara transfer edildiği ve bu kuruluşların da Bilgi Edinme Yasasının dışına çıkartıldığı görülmektedir.

Yakın zamanda, Quebec Mahkemesi, tümüyle Bilgi Edinme Yasası dışındaki Hydro Quebec kuruluşuna ait ve yerel hizmetlerin yürütülmesine yardımcı olan *Nouveler Incorporated* hakkında bir hüküm vererek, bu kuruluşun yasanın kapsamı içinde olduğunu hükme bağlamıştır. Bir başka kararında ise, yüz kadar belediyeye bağlı iktisadi kuruluşun yasanın dışında tutulmasına izin vermiştir. Bağımsız otoriteler içinde Bilgi Edinme Yasasının gereklerini yerine getirmek zorunda olanların, bu hakkın kullanılması sürecinde sorun çıkardıkları zaman zaman yaşanan sorunlardandır. Kamusal hizmetleri bilgi edinme yasası kapsamı dışına alma yöntemlerinin en radikal olanı bu hizmetleri kamusal hizmet kapsamından çıkartmak anlamında, hizmeti yürüten kamu kurumunun elinden alarak özel veya yarı-otonom kuruluşlara geçirmektir. Örneğin, Kanada Federal Ulaşım Bakanlığına ait bir takım hizmetlerin bu

tip kuruluşlara devredilmesi, hizmet konusunu Bilgi Edinme Yasası kapsamı dışına taşımıştır. Bakanlığın elindeki trafik kontrol hizmetlerinin Nav Canada adlı, havacılık operatörlerinin bir ortaklığı olan kuruluşa devredilerek, BEY denetiminden bir anlamda sıyrılmasını sağlamıştır. Alberta Hükümeti, bir takım hizmetleri bu tip kuruluşlara devrederek yerel BEY kapsamından çıkartma yolunu seçmiştir. Alberta Çevre Koruma Kurumu (Alberta's Department of Environmental Protection), yeniden dönüştürme programı, yerel koruma bölgeleri fonu, Ekipman düzenleme, endüstriyel uygulamalar yol gösterme işlevleri de dahil olmak üzere bir çok işlevini, “Atanmış Yönetimsel Organizasyonlar” *Delegated Administrative Organizations –DAOs* olarak bilinen kuruluşlara devretmiştir. DAO’larla ilgili Alberta deneyimi açıklığının nasıl ortadan kaldırılabileceğine yönelik yeterli kanıtları koymuştur. Bu doğrultuda uygulanan bir diğer yöntem de , yönetim ve hizmet fonksiyonlarını birbirinden ayırarak, hizmetlerin özel yükleniciler tarafından yapılmasını sağlamaktır. Kamu kurumlarının işlerini özel kuruluşlara gördürme yeni bir şey değil ancak, bununla beraber bu uygulama Kanada’da ABD kadar yaygınlaşmamıştır (Kettl, 1993:25)

Bununla beraber, bütçe baskıları, güçlü yüklenici grupların etkisi, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinin özel kuruluşlara devredilmesi karşısındaki tarihsel eğilimlerin güç kazanmasına yardım etmiştir. Sanayi destekli avukatlar grubu yakın zamandaki özellikle, sağlık, eğitim, refah, ıslah hizmetleri ve ulaşım hizmetlerinin devrini Kanada Hükümetindeki “küçük devrim” olarak tanımlamaktadırlar. Bu süreçlerin BEY üzerinde ortaya koyduğu etki açıktır. Kanada yasalarının hiç biri yurttaşların özel sektörün kontrolündeki kuruluşlardaki kamusal bilgilere ulaşma hakkını garanti etmemektedir. Bilgi Edinme Yasası (BEY) için geçerli olan bu durum diğer yasal düzenlemeler için de geçerlidir. ABD’de yer alan birçok BEY, bilgi edinme yasalarının özel yükleniciler içinde geçerli olmasını sağlamaya çalışmakta ancak sınırlı bir başarı sağlamaktadırlar. Yurttaşlar sadece yüklenicilerin açıklık ilkesine uymadıkları noktasında değil, yönetimin sözleşmeleri denetlemesinden kaynaklanan sorunlar nedeniyle de sıkıntı yaşamışlardır (Bunker-Davis, 1998:463). Yeni kamu yönetimi çalışmalarının önemli bir unsuru da, yönetimin yeni vergi gelirleri bulma noktasındaki uğraşıdır. Osborne ve Gaebler’a göre, bu “girişimci devlet” olgusunun karakteristik ilkelerindendir (Osborne-Gaebler, 1992:28). Hükümetin paket oluşturma girişimleri, yönetimin

elindeki bilgilerin bir araya getirilmesi için az bir bedel ödenmesine karşılık, bunun daha yüksek bir fiyata yurttaşlara “satılması”, yönetimin elinde bulunan gelir kaynaklarından birisi olarak görülmesi, elbette bilgi edinme hakkının yurttaşlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından kullanımını zorlaştırmaktadır.¹

ABD ve Kanada başta olmak üzere, uygulanan özelleştirme ve yeniden yapılanma programlarının açıklık ve bilgi edinme hakkının kullanımını erozyona uğrattığına yönelik görüşler bulunmaktadır (Bunker-Davis, 1998: 464). Yeniden yapılanma programlarında açıklığın ve hesap verebilirliğin artırılması ilkelerinin özellikle altının çizilmesi ve programlarda buna yönelik mekanizmalara ağırlık verilmesi ile bu durum arasında gözle görülür bir çelişki olduğu görülmektedir. Kamu yönetimi reformları ile bilgi edinme hakkı ve açıklık mekanizmaları arasındaki çatışma yaşandığı, çatışmanın da reformun sağlam bir zemine oturmamasından dolayı olduğu ve yeniden yapılanmanın sadece devlet aygıtının küçültülmesinden başka çok fazla bir işe yaramadığı, yeniden yapılanmanın bazı gruplara fayda sağladığı, yönünde eleştiriler yapılmaktadır. Yeniden yapılanma politikacılar ve kamu yöneticilerine, devlet dışı organizasyonların (medya, çıkar grupları vs.) sürece katılmasıyla denetimin dışında bir etkinlik alanı yaratma fırsatı vermektedir.

ABD’de özellikle üst düzey kamu görevlilerinin siyasal iktidara bağlılığı ve politikacılarla bir anlamda “aynı kaderi paylaşmaları”, kamu görevlerinde siyasal mülahazaların etkisini artırmaktadır. Diğer yandan üst düzey kamu görevlerine yapılan atamalarda da, yöneticiler, çoğunlukla özel kuruluşların sahip veya yöneticilerinden seçilmektedir. Bu durum da bir çok spekülasyona, yolsuzluk iddialarına neden olmaktadır. Son dönemde ABD’de ortaya çıkan yönetim bozukluklarının, Enron skandalıyla başlayan, Tyco ile devam eden, WorldCom ve Xerox ile doruğa çıkan yolsuzluk zincirlerinin, denetim, şeffaflık, güvenilirlik mekanizmalarını derinden sarstığı görülmektedir. Üst düzey yöneticilerin kişisel çıkarları için dev şirketleri riske atması, denetimci firmaların yolsuzluklara seyirci kalması ve kamu yönetiminin özel sektörle karmaşık ilişkilere girmesi mevcut sistemin yeniden yapılandırılmasının

---

¹ 1996 yılında Kanada hükümetinin araştırmasına göre, Bilgi Edinme Hakkı harcamaları için 22 milyon dolar harcanmış olmasına karşın, aynı yıl sadece yurttaşlardan 200 bin dolar toplanabilmiştir. Osborne-Gaebler. 1992, a.g.e, s.143

kaçınılmaz olduğunu ortaya koymuştur. Bu tip skandal düzeyindeki yolsuzluklar ABD tarihinde yeni de değildir. 1980'lerin başlarında ortaya çıkan "Tasarruf ve Kredi Birlikleri" yolsuzluğu ile milyarlarca dolar ortadan kaybolmuş ancak bu kaybın maliyeti vergi mükelleflerine fatura edilmişti. Bu doğrultuda, ABD'de kamu yönetiminin, benzer sorunlarla karşılaşmaması ve halk denetiminin yeni ilkeler doğrultusunda yapılandırılmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

5. AB'de Bilgi Edinme Hakkı Uygulamaları

Avrupa ülkeleri içinde Bilgi edinme Yasalarını ilk uygulayan ülkeler İskandinav ülkeleridir. Daha sonra bu tip yasaların 1978 yılında Hollanda ve Fransa'da yürürlüğe girdiği görülmektedir. Daha sonra 1986'da Yunanistan ve 1990'da da İtalya'da yürürlüğe konmuştur. Fransa'da kabul edilen yasa sadece merkezi kamu kuruluşlarını değil, bölgesel ve yerel kurumlar ile kamusal hizmet yürüten her türlü kuruluşu da içine almaktadır. Yasa, yurttaşların ve tüzel kişilerin kişisel bilgi içermeyen belgelere erişebilmelerini mümkün kılmaktadır. Diğer yandan yasal mevzuata göre incelemeye sunulmayacak belge kategorileri de bulunmaktadır. İstisnai bilgiler içeren bu tip belgelere "zararlılık testi" (harm test) uygulanmakta, bu testin sonunda zarara yol açmayacağı kanıtlanan belge kamu kuruluşu tarafından açıklanmaktadır (İçimsoy , 1996:48-49).

Avrupa Birliği'nde birlik kurumsal yapısı içinde gizlilik derecelerini belirleyen düzenleme 1993 sonlarında AB Komisyonu ve Parlamentosunda görüşülmüş ve yeni durumlara uyarlanmıştır. Geçen yıl Britanya hükümeti, açık yönetim doğrultusunda yeni ilkeleri oluşturarak önemli bir adım attı ve ombudsman uygulamasının devam etmesi yönünde karar alındı (Hazell, 1995:263). Ancak buna rağmen, devlet faaliyetlerindeki gizliliğin devam ettiği ve kamu kararlarına katılmada eskiye göre bir ilerlemenin sağlanmadığı görülmektedir (Hazell, 1989:186). Bilgi edinme yasalarının uygulanmasında politikacılar ve kamu görevlileri genellikle çelişki yaşamaktadırlar. Bunlar, yasal değişiklikleri tanımakla beraber, uygulamada gerekli hassasiyeti göstermemektedirler. Kamu yönetimi reformları, bilgi edinme hakkı ve açıklığı sağlama süreçlerinin altını çizmesine rağmen, kamu yönetiminin kendine has özellikleri nedeniyle uygulamada çok fazla başarılı örneklerin oluşması engellenmektedir (Thelen – Thelen,1992:20).

1993 yılının sonlarında Avrupa Komisyonu ve Parlamentosu var olan Avrupa Birliği kurumlarının gizlilik düzeyine yönelik eleştiriler doğrultusunda, mevcut yasal kuralları gözden geçirmiştir. Bu konuyla ilgili olan iki kurallar dizgesi oldukça benzer gözükmektedir. Bununla beraber bu metinlerin bilgi edinme hakkından çok, resmi belgelere erişimi düzenlemekte olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmada bilgiye erişim, erişimde uygulanacak istisnalar ve erişim isteklerinin reddedileceği durumlar tespit edilmiştir: (Peers, 2000, 55).

-Kamu yararını koruma (kamu güvenliği, uluslar arası ilişkiler, mali istikrar, yargısal işlemler,

-Araştırma ve haber alma)

-Bireylerin gizliliğini koruma

-Ticari ve sınai gizliliği koruma

-Avrupa Birliği'nin mali çıkarlarını koruma

-Bilgiyi sağlayan kişinin korunması

-Avrupa Birliği kurumlarının korunması .

Bu konular ile ilgili Avrupa Birliği Parlamentosunun görüşmelerinin de gizlilik içinde yapılacağı benimsenmiştir. İzleyen yıllarda bu konular Avrupa'da bir çok davaya konu olmuş ve Avrupa Ombudsmanı tarafından da ele alınmıştır. "Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, "Medyadaki Politik Tartışma Özgürlüğü Üzerine Deklarasyon"nu Bakanlar Komitesince benimsenmiş ve 12 Ocak 2004 tarihli Bakan Yardımcıları Toplantısında kabul edilmiştir. Deklarasyona göre; İnsan Hak ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşmenin (AİHS) "özgürlüklerin ve hakların korunmasına en temel enstrüman" olduğu kabul edilmiştir. Tüm üye ülkelerin çoğulcu demokrasilerin temel prensibi olan, insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğü konusunda yükümlülükleri bulunmaktadır. 11 Ekim 1997'de Hükümet Başkanlarının katıldığı Strasbourg'daki 2. Zirvede bu ilkeler tekrarlanmıştır. Deklarasyona göre; AİHS'nin 10. maddesinde belirtildiği üzere her bireyin gelişmesi için temel olan ifade ve bilgi özgürlüğünün önemi, 1982 tarihli İfade ve Bilgi Özgürlüğü Üzerine Deklarasyonda temel haklar kategorisinde değerlendirilmiştir.

Britanya’da Bilgi Edinme Yasası 2000 yılında kabul edilmiş ancak tam olarak 2005 yılında yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. Yasanın yürürlüğe girmesinden önce, bilgi edinme hakkının bir çok davaya konu olduğu ve bir bekleme dönemi geçirdiği görülmektedir. Uygulama doğrultusunda, başta kamu yöneticilerine yönelik olmak üzere uygulamaya yönelik bilgiler verilmiş ve 2005 yılında bu deneyimlerin bir araya getirildiği bir rehber hazırlanmış ve üzerinde durulan konular belirlenmiştir. (Cook, 2005:1) Britanya’da Bilgi Edinme Yasasının yürürlüğe girmesi beraberinde bazı sorunları da gündeme getirmiştir. Önceleri hükümet tasarrufları içinde yer alan ve halka bilgi verilmeyen konular halkın gündemine taşınmış ve yasanın uygulanması noktasında kamuoyu baskısı oluşmaya başlamıştır.²

AB ülkelerinde bilgi edinme hakkına yönelik mekanizmalar oluşturulması ve katılım süreçlerinin hızlandırılmasına yönelik programlar oluşturulmaya devam edilmektedir. AB’de, ABD’ye göre daha kapsamlı mekanizma ve programların yaşama geçirildiği söylenebilir. Ancak kamu yönetimi sisteminin daralma olgusu bu ilkelere de yaşanmaktadır. Diğer yandan, kamuoyu hassasiyeti açısından bakıldığında Avrupa kamuoyunun özellikle yolsuzluklar ve etik sorunlar noktasında çok daha hassas olduğu ve özellikle politikacıların bu konularda daha “dikkatli” davranma gereği duydukları görülmektedir.

AB ülkelerinde yolsuzluk ve etik sorunlara karşı etkin mücadele yöntemleri kullanılmasına karşın, bu konuda hala önemli sorunların yaşandığı görülmektedir. Etik ilkelere bağlı yönetim ve yolsuzlukların en aza indirilmesi noktasında AB mevzuatı geliştirilmekte ve bilgi edinme hakkının kullanımını etkinleştirerek kamuoyu denetimini arttırabilecek önleyici mekanizmalar güçlendirilmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği Ombudsman Enstitüsü yurttaşlardan gelen şikayetleri almakta ve bunları gerekli kurumlara veya muhatapların iletmekte, daha sonra da bu bildirimleri takip etmektedir. Yine Avrupa Birliği Sayıştay³ mali denetim görevini yerine getirmekte, AB fonlarının ve mali araçların

² İngiliz Independent Gazetesi konuyu, "Bilgi Edinme Özgürlüğü bu mu?" biçiminde bir soruyla manşetine taşımıştır. Gazete, İngiltere’de konuyla ilgili olarak yılbaşında yürürlüğe giren yasanın etkisiz kaldığını belirtiyor. Independent, hükümetin 'hayır' yanıtını verdiği bazı ricaları ise şöyle sıralamış: "Lütfen, hukuk işlerinden sorumlu devlet bakanının, Irak savaşının meşruiyeti konusundaki tavsiyesini açıklayın. Lütfen, Irak Savaşı'nın meşruiyetiyle ilgili olarak bakanlıklar ve üst düzey askeri yetkililer arasındaki yazışmaları duyurun? Lütfen, Belmarsh cezaevinde yargılanmadan tutulan kişilere karşı tüm kanıtları kamuoyuyla paylaşın?" <http://www.independent.co.uk/02.02.2005>

³ Avrupa Birliği Sayıştay hakkında bkz. <http://www.eca.eu.int/TR/depliant/flyertr.pdf>. 15.03.2004

kullanımında denetim işlevini yerine getirmektedir. Bilgi edinme hakkı uygulamalarının ABD ve Kanada'dan daha köklü bir geçmişe sahip olması, bu hakkın kullanılmasında daha etkin bir yapının oluşturulmasına yardım etmektedir.

6. Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı Uygulaması

Türkiye'de idarenin eylem ve işlemlerine yönelik kişilerin bilgilendirilmesine yönelik bir uygulama olarak değerlendirilebilecek olan "dilekçe hakkı" hem anayasada yer almış, hem de 1984 yılında çıkartılan 3071 Sayılı Dilekçe hakkının Kullanılmasına Dair Kanun ile de düzenlenmiştir. Yasaya göre idari makamlara, yurttaşların dilekçelerine otuz gün içinde cevap verme yükümlülüğü getirilmiştir. 1984 tarihli yasa ve 2004 yılında yürürlüğe giren Bilgi Edinme Yasası, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programda yer alan insan hakları alanında yasal ve idari düzenlemelerin yapılması ve uygulamaların iyileştirilmesi taahhütleri doğrultusunda üzerinde durulan yasal düzenlemeler olmuş ve Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkının Kullanılması ile İlgili 2004/12 Sayılı Başbakanlık Genelgesi 2004 yılında yayımlanmıştır.

Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı Yasası 24 Nisan 2004 itibariyle yürürlüğe girmiştir. Bilgi Edinme Hakkı Yasası, "Genel İdari Usul Kanunu", "Devlet Sırları Kanunu", "Ticari Sırlar Hakkında Kanun", "Türkiye Halk Denetçiliği Kurumu Kanunu" ile "Kişisel verilerin Korunması Hakkında Kanun" ile birlikte bir paket içinde yasalaşması düşünülmüş ancak bunların içinden Bilgi Edinme Kanunu yasalaşmıştır. Yasanın yürürlüğe girmesinden altı ay sonra yönetmelik çıkartılmış ve daha sonra da Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur.

Yasanın, pratikte kamu kurum ve kuruluşlarına yapılacak kişisel başvurular üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Yasaya göre tüm kurum ve kuruluşlar iki ay içinde yurttaşların yasadan yararlanmasını sağlamak üzere kurumsal bir Internet sayfası oluşturmak zorundadır. Kurumun planları, e-posta adresleri, gelir-giderlere ilişkin bilgiler, istatistiki veriler ve araştırma raporları Internet sayfasında yer alacak, bu sayede, yurttaşların edinmek isteyeceği bazı bilgiler talep edilmeden web sayfaları aracılığıyla sunulacaktır. Internet kullanımının bilgi edinme hakkının kullanılmasında önemli ölçüde kolaylık sağlayacağı düşünülebilir. Çok sayıda başvurunun gelmesi ve bunların cevaplanması

sürecinin oldukça uzun ve uğraş gerektiren bir süreç olduğu söylenebilir. Bilginin Internet sayfasında yer alması vatandaşın gelecek talebi de azaltacağı için kişisel başvurular sınırlı kalacak ve yasadan doğabilecek iş yükü azaltılmış olacaktır.

Yasanın gerekçesi ve amacı birinci maddesinde belirtilmektedir: “Demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemek”. Türkiye’de uzun yıllardan beri devam eden halkın resmi bilgilere ulaşımın engellenmesi sorunun yasa ile hemen çözümleneceğini beklemek fazla iyimserlik olacaktır. İlk aşamada elbette böyle bir yasa çıkartılması olumlu bir gelişme olarak değerlendirmek mümkün olacaktır. Bilgi Edinme Hakkı Yasası’nın Kamu Yönetimi Reformu ve E-Dönüşüm Türkiye Projesi gibi reform programlarıyla birlikte ele alınması bu yasanın uygulanmasında yeni bilişim teknolojilerinden en yüksek seviyede faydalanılmasını sağlayacaktır(<http://www.law.ankara.edu.tr/yazi.php?yad=1121.17/03/2005>).

Yasa, yasanın uygulanabilmesi için “Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu”nu öngörmektedir. Kurul üyelerinin 27 Mayıs 2004 tarihinde belirlenmesine rağmen bu alanda etkin bir çalışmanın gözlemlendiğini söylemek zor görünmektedir. Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi yasanın uygulanmasının denetlenmesinin en başta sivil toplum örgütleri sayesinde daha etkin bir biçimde yapılabileceği söylenebilir. Kamu kurumlarının istenilen bilgilere girişi engellemesi veya uygulamadan kaynaklanan aksaklıkların ortaya çıkartılması noktasında yurttaş inisiyatifinin öne çıkartılması gerekmektedir. Merkezi İngiltere’de kurulu *Cyber Rights & Cyber Liberties* (Siber Haklar ve Siber Özgürlükler) isimli sivil toplum kuruluşunun bir benzeri olan “Bilgilenme Hakkı Hareketi” bu anlamda Bilgi Edinme Kanunu’nun işleyişinin takibini yapmaktadır. Bu takip sonucunda yasanın uygulanmasında belirlenen aksaklıklar ise şöyle sıralanmaktadır(http://www.bilgiedinnehakki.org/doc/saglik_rapor.pdf. 17/03/2005).

-Bakanlıkların Internet sitelerinde belli bir standart bulunmamaktadır. Kimi bakanlıklar iletişim bilgileri, kanun ve yönetmelik hakkında hâlâ eksik bilgi vermektedir. Kamu kuruluşları istenilen bilgileri zamanında

vermemekte ikinci bir başvuru yapıldıktan sonra başvuru cevaplanmaktadır.

- Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu ve bu Kurul ile iletişim konusunda hiç bir Bakanlık açık bilgi vermemektedir.

-“Devlet sırrı” kavramının açık bir tanımının yapılması ve hangi bilgilerin devlet sırrı sayılacağı açık biçimde ortaya konmalıdır. Çünkü yapılan muğlak tanımlamalar kamu kurumlarının yaptığı faaliyetleri devlet sırrı kapsamına sokmasına ve bilgi edinme hakkı kapsamından çıkartmasına neden olmaktadır.

Diğer yandan, 21. maddede “kişinin izin verdiği hâller saklı kalmak üzere, özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması hâlinde kişinin sağlık bilgileri ile aile hayatına, şeref ve haysiyetine, meslekî ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır” denmektedir. Bu madde ile anayasada güvence altına alınan “özel hayatın gizliliği” ilkesinin bir anlamda daraltıldığı, bazı durumlarda özel bilgilerin de açıklanabileceğine yer verilmektedir. Yani anayasal bir hak, yasayla daraltılmakta ve bazı koşullara bağlanmaktadır. Özel hayatın gizliliği ilkesinin zaten sık sık çiğnendiğinden hareketle yasanın bu maddesinin olumsuz sonuçlara neden olabileceğini söylemek mümkündür.

Yine yasanın 15. maddesinde, bilgi verme yükümlülüğü açısından, yargı denetimi dışına çıkan konuları yasanın uygulama alanı dışına çıkartmıştır. Ancak Anayasanın 125. maddesi de “idari eylem ve işlemlerin tümünün yargı denetimine tabi olduğunu” hükme bağlamıştır. Bu “sorun”un yasa ile ilgili olmadığı açıktır. Anayasa, md. 125 ile böyle bir hüküm verirken aynı zamanda da idari işlem niteliği taşıyan tasarrufları yargısal denetim dışına taşımıştır. Bu doğrultuda, Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler, Yüksek Askeri Şura kararları ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararları bilgi edinme yasanın kapsamı dışında yer almıştır.

Yasanın 16-17-18’nci maddelerinde devlet sırrı kapsamına giren bilgiler, devletin ekonomik çıkarlarını ilgilendiren ve istihbarata ilişkin bilgiler bilgi edinme hakkının dışında tutulmuştur. “Devlet sırrı” kavramının muğlak bir kavram olduğu düşünülürse, hangi bilgilerin devlet sırrı kapsamında değerlendirileceği sorunu ortaya çıkmaktadır.

Yöneticilerin değerlendirmesine göre bazı bilgiler ve belgeler devlet sırrı olarak görülürken, başka bir yöneticiye göre bunlar bu kategoride değerlendirilmeyebilir. Ya da yönetim, açıklamak istemediği bilgilerin devlet sırrı kapsamında olduğunu savunabilir. Bu nedenle, devlet sırrı kavramının kapsamlı bir biçimde tanımlanmasının yapılması oluşacak sorunları azaltabilecektir. Yapılan başvurunun reddi durumunda “Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu” itirazları değerlendirecek ve yine sonuç alınmazsa yargı yoluna başvurulabilecektir. Yine aynı biçimde, “ekonomik çıkar” kavramının da açıklığa kavuşturulması gereklidir. Yasanın 17. maddesinde, “Açıklanması ya da zamanından önce açıklanması hâlinde, ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanca sebep olacak bilgi veya belgelerin” neler olduğuna karar verecek olan idarenin kendisidir ve herhangi bir bilgi bu kapsam içine sokulabilir.

Diğer yandan, kamu hizmeti gerçekleştiren ancak kamu kurumu niteliği taşımayan kuruluşların bilgi edinme yasası kapsamı dışında olması da ayrı bir sorunu ortaya çıkarmaktadır. Daha önceden kamu yönetimi örgütü içinde yer alan ancak özelleştirme nedeniyle örgüt dışına çıkarılan kurumlarda da özellikle eskiye ait bilgilerin açıklanabilmesini sağlayan bir mekanizma oluşturulması gerekliliği bulunmaktadır.

Sonuç

Bilgi edinme hakkı, çağdaş yönetim anlayışının ve demokratik devlet ilkesinin vazgeçilmez sonuçların birisi olarak tanımlanabilir. Demokratik normlarla yurttaş yararına sınırlandırılmış yönetim olarak tanımlanan hukuk devleti uygulamasında, yönetim faaliyetinin odağında yer alan yurttaşların mutlaka bu faaliyet ile ilgili bilgi sahibi olmalarının yolu açık olmalıdır. Demokratik devlette, yöneticilerin kapalı kapılar ardında kararlar aldığı, devletin gizlilik içerisinde yapıldığı ve faaliyet gösterdiği bir yapı düşünülemez. Demokratik devlet en genel tanımlamayla açık bir yönetim uygulamasını öngörür. Modern demokrasilerde uzun yıllardan beri, siyasal katılımın artırılması girişimleri çerçevesinde yurttaşların devlet faaliyetlerinden haberdar olması ve bu yolla denetlenebilir bir kamu yönetimi ve katılıma açık bir siyasal sistem yaratılması doğrultusunda bilgi edinme hakkını tanımlayacak ve yasal anlamda güvence altına alacak düzenlemelerin yapılmakta olduğu görülmektedir.

Başta ABD, Kanada ve AB ülkeleri olmak üzere bir çok gelişmiş ve gelişmekte olan demokraside bu hakka ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. Son dönemlerde “yeni kamu yönetimi” anlayışı biçiminde ifade edilen anlayış çerçevesinde kamusal yönetimin işlevleri ve amaçlarının yeniden tanımlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu tanımlama doğrultusunda da yönetsel alanda bir yeniden yapılandırma faaliyetinin hız kazandığı dikkat çekmektedir. Özellikle küreselleşme süreci ile birlikte, ulusal sınırların giderek esneklediği ve sermayenin uluslararası bir nitelik kazandığı dünyada, “eskiye ait” kamusal yönetim ve siyasal katılım anlayışlarının yerine yeni anlayışlar ve yöntemlerin ikame edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kamu yönetiminde gerçekleştirilmeye çalışılan bu “dönüşümün” büyük oranda bir ihtiyacın ürünü olduğu söylenebilir. Ancak bunun yanında, başta toplumsal haklar, grup hakları olmak üzere bir çok temel hakkın bu değişim sürecinde zarar gördüğü iddiaları da giderek güçlenmektedir.

Bilgi edinme hakkı uygulamalarına bakıldığında, demokratik devlet talebinde olan hiç kimsenin itiraz edemeyeceği bir hak olarak kabul edilen bilgi edinme hakkının kullanımının yaygınlaştırması çabalarına karşı, kamu yönetimi alanının küçülmesinden kaynaklanan bir neden ile zayıfladığı, yurttaşların kamusal hizmeti yerine getiren ancak kamu kurumu niteliğinde olmayan kuruluşlar, kamu yönetimi alanı içerisinde olup ta “özerkleştirilen kurumlar ve “ticari sır” kapsamında yer alan özel kuruluşların faaliyetleri açısından bilgi edinme hakkının aktif bir biçimde kullanılmadığı görülmektedir. Türkiye’de ise, başlatılan reform çalışmaları sonucunda ortaya konan “Kamu Yönetimi Temel Kanununda”, devletin düzenleyici ve hakem rolünün öne çıkarılması ve işleyişin daha çok “rekabetçi piyasa koşulları” çerçevesinde sağlanması amaç olarak tanımlanmıştır. Özellikle 2001 krizi sonrası oluşan ortamda, kamu yönetiminde dikey anlamda bir daralmanın yaşandığı, özelleştirme faaliyetinin hız kazandığı görülmektedir.

Daha önce kamu hizmeti içinde değerlendirilen ve kamu kurumları tarafından sağlanan hizmetlerin daha sonra kamu hizmeti niteliğinden çıktığı veya hizmeti yerine getiren kurumun kamu mülkiyetinden özel mülkiyete geçtiği görülmektedir. Diğer ülkelerde de yaşandığı gibi reform ve özelleştirme uygulamaları sırasında bilgi edinme hakkının kullanımına yönelik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların başında,

özelleştirme sonrasında, ilgili kurum bilgi edinme yasası kapsamı dışında kaldığı için yurttaşlar açısından bu kurumun portföyündeki bilgilere ulaşım güçleşmektedir. Bir diğer sorun ise, bilinçli olarak kamu kurumlarının ve özerk kurumların yasa kapsamı dışına çıkarılmasıdır. Özellikle kamu yönetimi içerisinde giderek yaygınlaşan “özerk kurullar” açısından bu tip bir sorunun yaşandığı söylenebilir. Kamu yönetimi içinde yer alan herhangi bir özerk kurum ya da bağımsız idari otoritelerin, bilgi edinme hakkı düzenlemeleri açısından bir “bağışıklığının” veya dokunulmazlığının olmaması, özerkliğin buna imkan vermemesi gerektiği açıktır.

Giderek üzerinde daha çok konuşulan “*yeni kamu yönetimi*” anlayışı ve buna bağlı olarak gelişen “*Public management*” yaklaşımı, kamu yönetimi disiplinin alanını daraltmakta ve daha çok alanı özel kesime açmaktadır. Bu süreç içinde, bir çok kamusal hizmet üreten kurum, kamusal denetim dışına çıkmakta ve önemli sorunları beraberinde getirmektedir. Bir çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de devam eden “yeniden yapılandırma” faaliyeti, bu noktalardan da izlenmeli ve ortaya çıkacak sorunları en aza indirecek önlemler alınmalıdır.

Bilgi edinme hakkının kullanılması noktasında yaşanan belki de en büyük sorun, yöneticilerin bu hakkın içeriği ve amacına halen kuşkuyla yaklaşmakta olması ve idari süreçlerin henüz bu hakkın kullanımı için gerekli alt yapıyı oluşturamamış olması gösterilebilir. Anayasal bir hak olarak tanımlanan dilekçe hakkının kullanımında da görüldüğü gibi, yönetimin, hakkın kullanılması açısından kolaylık sağlaması, engellemede bulunmaması ve daha da önemlisi hakkın içeriği ve işlevinin anlaşılması ve içselleştirilmiş olması gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki, eğer demokratik devlet yapısı tüm kurallarıyla yapılandırılmak isteniyorsa, “gün ışığında yönetim” anlayışını sistemleştirmek ve yönetim faaliyetini yurttaşların gözü önünde gerçekleştirilen bir faaliyet haline getirmek bir zorunluluk halini almaktadır.

Kaynakça

Alasdair, S. Roberts (2000), “Less Government, More Secrecy: Reinvention And The Weakening Of Freedom Of Information Law”, **Public Administration Review**, Washington, S. 60.

Albright, Madeleine (1999), **Remarks at the Global Forum on Reinventing Government**, U.S. Department of State, Washington.

American Civil Liberties Document: Total Information Awareness Reloaded, <http://www.ncac.org/issues/freeex911.html>

Bunker, Matthew – Davis, Charles (1998), “Privatized Government Functions and Freedom of Information”, **Journalism and Mass Communication Quarterly**, S. 75.

Colin, Bennett (1997), “Understanding Ripple Effects: The Crossnational Adoption of Policy Instruments for Bureaucratic Accountability”, **Governance**, S.10.

Cook, Meredith, “Access to Information in Local Government: The Jigsaw Puzzle”, <http://www.publicnet.co.uk/publicnet/fe031114.htm>, **17/03/2005**

Greenaway, John (1995), “Having the Bun and the Halfpenny: Can Old Public Service Ethics Survive in the New Whitehall?” **Public Administration**, S. 73.

Güran, Sait (1982), “Yönetimde Açıklık”, **İdare Hukuku İlimleri Dergisi**, S.1-3, İstanbul.

Hazell, Robert (1989), Freedom of Information in Australia, Canada and New Zealand”, **Public Administration**, S.67, London.

Hazell, Robert (1995), Freedom of information: The implications for the Ombudsman. **Public Administration**, S.73, London.

İçimsoy, Oğuz (1996), “İdari Belgelere Erişim Hakkı: Bilgi Edinme Özgürlüğü Kanunları, **Bilgi Edinme Özgürlüğü**, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, Ankara.

İğdeler, Serdar (2004), “Yolsuzluk ve Yolsuzlukla Mücadele”, **Türk İdare Dergisi**, S.442, Mart.

Kettl, Donald (1993), **Sharing Power: Public Governance and Private Markets**. Washington, DC, The Brookings Institution Pub.

Moe, Ronald (1995), “Rediscovering Principles of Public Administration: The Neglected Foundation of Public Law”, **Public Administration Review**, S.55.

Montana, John (1998), "Freedom of Information Act", **ARMA Records Management Quarterly**, Prairie Village, Vol.32, Nisan.

Osborne, David - Gaebler, Ted (1992), **Reinventing Government : How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector**, New York, Plume Pub.

Özkan, Gürsel (2004), **Demokratik Devletin Birinci Adımı Bilgi Edinme Hakkı**, Kamu-Sen yayınları, Ankara.

Pers, Steeve (2000), "Freedom of information: New Rules for Europe", **Consumer Policy Review**. London, S. 10.

Schauer, Frederick (2002), **İfade Özgürlüğü Felsefi Bir İnceleme**, LDT Yayınları, Ankara.

Silverman, Debra L. (1997), "Freedom of Information: Will Blair Be Able to Break the Walls of Secrecy in Britain? "**American University International Law Review**, s. 13.

Thelen, Kathleen - Thelen, Steinmo (1992), **Historical Institutionalism In Comparative Politics In Structuring Politics: Historical Institutionalism In Comparative Perspective**, Ed.: S. Steinmo, K. Thelen, - F. Longstreth, Cambridge University Pres.

Turan, İtler (1986), **Siyasal Sistem Siyasal Davranış**, Der yayınları, İstanbul, s. 68.

Vaughn, R.G. (2000), "Tranparency the Mechanisms: Open Government and Accountability", **Accountability in Government**, Ed. A.W. Sariti, US Department of State Press, Washington.

http://www.bilgiedinmehakki.org/doc/saglik_rapor.pdf. 17/03/2005

<http://www.eca.eu.int/TR/depliant/flyertr.pdf>. 15.03.2004

<http://www.hrsdc.gc.ca/en/home.shtml>.18/03/2005

<http://www.independent.co.uk/02.02.2005>

<http://www.law.ankara.edu.tr/yazi.php?yad=1121>.17/03/2005

<http://www.teknoturk.org/docking/yazilar/tt000137-yazi.htm>.17/03/2005